

המכון הישראלי
לדמוקרטיה

www.idi.org.il

29 באוקטובר 2025

מתווה ביסמוט לחוק הפטור מגיוס

מסבירון מאת עו"ד שלומית רביצקי טור-פז

מתווה ביסמוט אינו קובע חובת גיוס שוויונית. הוא מציע סנקציות חלשות ולא מיידיות ויעדים נמוכים, שיש מהם דרכי מילוט חוקיות, ומאפשר לכל חרדי שמעוניין בכך להמשיך ולקבל דחיית שירות שהופכת לפטור קבוע בגיל 26. ההצעה גם קובעת שוב גיל פטור גבוה ומונעת הכשרות מקצועיות בזמן הלימודים ובכך פוגעת לא רק בצבא העם, בביטחון ובשוויון, אלא גם בכלכלת ישראל.

על פי חוק שירות ביטחון [נוסח משולב], תשמ"ו-1986, על כולם לשרת את המדינה באופן שוויוני. בפועל, החרדים משרתים במספרים נמוכים מאוד. רק 1.7% מבוגרי הגברים של החינוך החרדי שעדיין משתייכים לחברה החרדית בבגרותם שירתו בצבא (עד גיל 24; הסקר החברתי של הלמ"ס, 2018-2022), לעומת 88% בקרב בני האוכלוסיות המשרתות (עד גיל 21; דובר צה"ל). מאז 1998 מנסה הכנסת להסדיר את נושא הגיוס והפטור של החרדים בחקיקה, אבל אף לא אחד מן החוקים הצליח לקדם את גיוס החרדים, ובדרך כלל דברי החקיקה נפסלים בבג"ץ בשל פגיעה עמוקה בעקרון השוויון. הסבב הנוכחי של חקיקה החל לפני שלוש שנים, בהצעת חוק שקידם חה"כ בני גנץ בשבתו כשר ביטחון.

מה מעמדה של הצעת החוק שהגיש חה"כ ביסמוט?

לפני ועדת החוץ והביטחון של הכנסת מונחת כבר יותר משנתיים הצעת חוק שירות ביטחון (תיקון מס' 26) העוסקת בהסדרי הגיוס והפטור של החרדים. הצעה זו עברה קריאה ראשונה בתקופת ממשלת השינוי ב-2022, ובכנסת הנוכחית ביוני 2024 הוחל עליה "דין רציפות", המאפשר לה לזנק היישר מדיוני הוועדה לקריאה שנייה ושלישית ומשם לספר החוקים. לרוב חברי הוועדה היה ברור כי מה שנוסח לפני 7 באוקטובר והמיר את גיוס החרדים בהשתלבותם בעבודה אינו רלוונטי עוד לנוכח השינוי העמוק במצב הביטחוני ונטל גיוס המילואים המתמשך. יו"ר ועדת החוץ והביטחון לשעבר חה"כ יולי אדלשטיין ערך מעל 40 דיונים בהצעה, וביוני 2025, ערב המתקפה על איראן, הניח נוסח ראשון לחוק. לאחר מכן הסתייג אדלשטיין מנוסח זה והניח עם יועמ"שית הוועדה מירי פרנקל-שור נוסח שני ותובעני יותר כלפי החרדים. בעקבות זאת הודח חה"כ אדלשטיין מראשות הוועדה והוחלף בחה"כ בועז ביסמוט, שנתפס כמחויב יותר ליציבות הקואליציונית. בראשות היו"ר ביסמוט התקיימו בוועדה דיונים נוספים, כמו גם התייעצויות חשאיות, וב-28 באוקטובר 2025 פורסם "מתווה ביסמוט", נושא מסמך זה.

מה המהלכים הבאים שעל הצעת החוק לעבור?

האתגר העומד לפתחה של הצעת החוק כולל ארבעה שלבים –

1. **תמיכת הייעוץ המשפטי בהצעה:** לפי הפרסומים, מתווה ביסמוט לא קיבל את אישורן של עו"ד מירי פרנקל-שור, יועמ"שית הוועדה, ושל עו"ד שגית אפיק, יועמ"שית הכנסת. ככל הנראה, יועמ"שית הוועדה תביע את הסתייגותה מחלק מסעיפי ההצעה במהלך הדיונים. גם הייעוץ המשפטי לממשלה הביע את הסתייגותו מקידום הצעת החוק במסגרת דין הרציפות ללא תשתית עובדתית עדכנית ומתוך התעלמות מהצרכים הדחופים, מהמציאות המשתנה ומעמדת שר הביטחון דאז, יואב גלנט.

אמיר אלשטיין

יו"ר הוועד המנהל

הנשיא העשירי ראובן ריבלין

יו"ר של כבוד

יוחנן פלסנר

נשיא

חברי הוועד המנהל

עו"ד ליאת אהרנסון

אלי גרונר

פרופ' ורד וניצקי-סרוסי

ד"ר חן ליכטנשטיין

מיל מועלם

שגריר לשעבר שלי מרדור

פרופ' פאדיה נאסר אבו-אלהיג'א

עו"ד אבי פישר

ד"ר מיכל צור

יוסי קוצ'יק

המועצה הבין-לאומית

פרופ' רונלד דניאלס, יו"ר

השופטת רוזלי סילברמן אכלה, קנדה

אן אפליבאום, ארה"ב

השופטת דורית ביניש, ישראל

השופט סטיבן ביייר, ארה"ב

פרופ' משה הלברטל, ישראל

פרופ' כריסטוף מרקשטיס, גרמניה

ד"ר שרון טוראי, ארה"ב

השופט אברהם סופר, ארה"ב

ברט טפטנס, ארה"ב

פרופ' גרהרד קספר, ארה"ב

הארייט שליפפר, ארה"ב

סגני נשיא

פרופ' סוזי נבות, מחקר

ד"ר ישי [גסין] פרס, אסטרטגיה

עמיתים בכירים

פרופ' תמר הרמן

פרופ' נתן זוסמן [אורח]

פרופ' עמית כהן

מד תומר לוטן [אורח]

פרופ' יותם מרגלית

פרופ' דניאל סטטמן

פרופ' בני פורת

פרופ' קרנית פלוג

פרופ' גרדכי קרמניצר

ד"ר גדעון רהט

ד"ר תהילה שורץ אלטשולר

פרופ' יובל שני

מייסדים

ד"ר אריק ברמון

ברנרד מרכוס (1929-2024)

מוכיר המדינה ג'ורג' שולץ (1920-2021)

המכון הישראלי
לדמוקרטיה

www.idi.org.il

2. **העברה של הצעת החוק בוועדת החוץ והביטחון בקולות הקואליציה:** יחסי הכוחות בוועדה הם 10:7 לקואליציה. חה"כ אדלשטיין מהליכוד מתנגד לחוק ולכן מודח בימים אלה מחברות בוועדה טרם ההצבעה; על פי פרסומים, תיתכן התנגדות גם מיהדות התורה.

3. **העברת הצעת החוק בקריאה שנייה ושלישית במליאת הכנסת:** לקואליציה 68 אצבעות במליאה (כולל המפלגות החרדיות שפרשו), וחה"כ אדלשטיין ואילו מן הליכוד מדברים בפומבי נגד הצעת החוק. גם חלק מהחרדים יתקשו ככל הנראה להצביע ישירות בעד חוק הקורא לסנקציות, אפילו חלקיות וחלשות; האופוזיציה וארגוני חברה אזרחית ומכוני מחקר מתנגדים לכל חוק שאינו מביא לשוויון אמיתי בנטל, ועל פי סקרים, עמדה זו נתמכת גם בדעת קהל רחבה, לרבות ממחנה הימין.

4. **התמודדות עם עתירות שיוגשו לבג"ץ:** חוק פטור קודם של רה"מ נתניהו והחרדים נפסל בפסק דין התנועה למען איכות השלטון משנת 2017, על שום היותו חסר שיניים ופגיעתו הלא-מידתית בשוויון. המציאות הביטחונית כיום וההצהרות על הכוונה להאריך את השירות הסדיר ושירות המילואים מעמיקות את הפגיעה בשוויון שבחוק זה עוד יותר.

מהי מטרת הצעת החוק במתווה ביסמוט?

כפי שמצוין בה מפורשות, הצעת החוק מבקשת לשרת שתי מטרות:

האחת, צמצום אי-השוויון בגיוס ובשירות על ידי גיוס חרדים רבים יותר לצבא ולשירות האזרחי-ביטחוני; השנייה, הסדרת מעמדם של תלמידי ישיבות שתורתם אומנותם מתוך הכרה בחשיבות לימוד התורה. היינו, קביעת הסדרי פטור לרובם של תלמידי הישיבות החרדים חייבי הגיוס, המונים היום קרוב ל-100,000 בחורים בגילי 18–28 (המספר יצטמצם עם חזרת גיל הפטור). מטרות אלה מתנגשות, וכפילות זו עשויה לרמוז שמטרת החוק היא לגייס את מי שאינם לומדים ולא את תלמידי הישיבות כולם. עם זאת, ההצעה אינה יוצרת הבחנה זו במפורש, והושמט ממנה גם אמצעי הפיקוח הביומטריים שנכללו במתווה אדלשטיין. אמצעים אלו נועדו להבחין בין מי שרק רשום בישיבות (כל הצעירים החרדים למעט יחידים) לבין מי שאכן לומד בהן בפועל את 40–45 השעות שלהן הוא מחויב, בלי לעבוד או לשוטט בשעות הלימודים (פחות מ-70% מתלמידי הישיבות והאברכים).

מטרת הצעת החוק מאתגרת את עקרון השוויון בשני מובנים מרכזיים:

ראשית, בכל הנוגע למטרת צמצום אי-השוויון, יש להבחין בין המצב המשפטי בזמן הנחתה של הצעת החוק המקורית מ-2022 לבין המצב המשפטי היום. בזמנו היה פרק הפטור בחוק שירות ביטחון בתוקף לכל דורש חרדי, ומטרת הצעת החוק מ-2022 הייתה לצמצם את אי-השוויון שבו על ידי הצבת יעדי גיוס נמוכים ביותר ולדאוג לשילובם בתעסוקה (בטרם השתנו כליל צורכי הביטחון של המדינה). לעומת זאת, היום, עם פקיעת פרק הפטור, החוק קובע חובת גיוס שוויונית לכלל הציבור, ויש חשש שהצעת החוק המעניקה פטור רחב לציבור מובחן באה לצמצם דווקא את השוויון ולא את אי-השוויון.

שנית, הכללת השירות האזרחי-ביטחוני ביעדי השירות הצבאי מייצרת הסדר ייחודי שבתוך הסדר ייחודי לחברה החרדית, שאינו ניתן למרבית האוכלוסיות האחרות, ובכך יש פגיעה נוספת בעקרון השוויון.

המכון הישראלי
לדמוקרטיה

www.idi.org.il

כאמור, במקביל להצעה זו מתכננים משרד הביטחון ויו"ר ועדת החוץ והביטחון לתקן את החוק ולהאריך את תקופת השירות הסדיר לשאר המשרתים בשל צורכי הביטחון, ובכך יגדל עוד יותר אי-השוויון שבין המגזרים.

כמה חרדים נדרשים להתגייס לפי הצעת החוק במתווה ביסמוט?

הצעת החוק אינה קובעת חובת גיוס כללית ושוויונית לחרדים כמו לעמיתיהם במגזרים האחרים. הנשים החרדיות (בדומה לדתיות) יוכלו לבקש פטור מלא מגיוס, ולגבי הגברים – מפורטים יעדי גיוס מוגבלים מינימליים המתחילים ב-4,800 וצומחים משנה לשנה.

אומנם מדובר בעלייה לעומת מספר החיילים החרדים כיום – כ-1,200 בשנה לאורך רוב העשור שלפני המלחמה, כ-1,700 בשנת הגיוס 2023 (יולי 2023 עד יוני 2024) וכ-2,940 בשנת הגיוס 2024 (יולי 2024 עד יוני 2025). ואולם ביחס לפוטנציאל מדובר באחוז מזערי. "בריכת" חייבי הגיוס מונה כיום כמעט 100,000 בחורים חרדים, שביוני 2023, מועד פקיעת התוקף החוקי של הסדר "תורתו אומנותו", טרם הגיעו לגיל 26, גיל הפטור מגיוס באותם ימים. יעד הגיוס בשנה הראשונה (4,800) עומד על כ-5% בלבד מתוכם. לשם השוואה, שיעור הגיוס בקרב הגברים בשאר האוכלוסיות היהודיות בישראל עומד על כ-88%.

יצוין כי 4,800 נקבע כיעד הגיוס לשנה הראשונה, משום שזו הייתה יכולת הקליטה שהצבא הכריז עליה לשנת הגיוס 2024. מאז חלף זמן, ולפי הצהרות צה"ל כפי שנמסרו לבית המשפט העליון, מאמצע שנת 2026 אין לצבא מגבלה כלשהי ביכולת הקליטה, ולפיכך אין סיבה לקבוע את הרף המינימלי לשנה הראשונה על מה שהיה נכון לפני שנה וחצי.

האומנם אלה המספרים? למעשה, לא בדיוק. סעיף אחר בהצעת החוק קובע "רשת ביטחון" שעל פיה הפעלת סנקציות של שלילת תקציבים בעקבות אי-עמידה ביעדים תחול רק במקרה של הפרה שגבוהה יותר מ-25% בשנה הראשונה, ושיעורה הולך ופוחת. משמעות הדבר היא שהיעדים נמוכים למעשה מן הרף המינימלי שצוין. בנוסף, כפי שנראה בהמשך, החוק מאשר לוועדה המייעצת להוריד את רף היעדים שנקבע עוד יותר.

שנה	היעדים שבחוק	שיעור "רשת הביטחון"	היעדים המופחתים (רק חריגה מהם תוביל לסנקציה)	יעדי הגיוס המופחתים ללא השירות האזרחי ביטחוני (חרדים + חרדים לשעבר)	שיעור מבריכת חייבי הגיוס (ללא בני 26 + שיקבלו פטור)
שנה 1 – 2026	4,800	25%	3,600	3,240	4%
שנה 2 – 2027	5,760	20%	4,608	4,147	5%
שנה 3 – 2028	6,480	20%	5,184	4,666	6%
שנה 4 – 2029	7,920	10%	7,128	6,415	8%
שנה 5 – 2030	8,500	10%	7,650	6,885	9%

(החוק כן מזכיר תקופה קצרה של 6 חודשים שבה יש דרישה לעמוד במלוא היעד – אולם אינו נוקב במספר המתגייסים על מנת לעמוד ביעד זה. לנוכח יתר המספרים הנקובים בחוק, ספק רב אם מדובר במספר משמעותי).

המכון הישראלי
לדמוקרטיה

www.idi.org.il

מי כלול במתגייסים החרדים לפי הצעת החוק?

הגדרת הנכללים ביעד הגיוס רחבה מאוד, ואינה תואמת את צורכי צה"ל:

- **לאו דווקא לוחמים:** יעדי הגיוס אינם מציינים גיל, ולהבדיל ממתווה אדלשטיין, אינם מגבילים את המתגייסים לתפקידי לוחמה או תומכי לחימה קדמיים. לכאורה, יכולים כל המתגייסים להיות מבוגרים יחסית, בני 24–26, מטופלים בילדים (גיל הנישואין הממוצע בקרב חרדים הוא 23, וגיל לידת הילד הראשון – 24.5), אשר מובטח להם שירות קרוב לבית, ולא יחליפו שום חייל סדיר או איש מילואים קרבי.

יש לשים לב: המתווה קובע כי בשנה החמישית יגויסו חיילים כמספר מחצית בני ה-18 במחזור גברים חרדי. לא מדובר בבני ה-18, ה-19 וה-20 עצמם, שכמעט איש מהם לא יתגייס, ומספר זה ימולא מתוך כלל ה"ברכה". אותם 50% מבני השנתון יהיו רק כ-12% מכלל הגילאים חייבי הגיוס (אחרי הורדת בני 26+ והמתגייסים).

- **לאו דווקא חיילים:** במקום שיעדי הגיוס לצבא יתווספו למשרתי השירות האזרחי-ביטחוני, אלו כלולים בתוכם, ועד 10% מהיעדים לגיוס לצבא יוקצו לשירות אזרחי-ביטחוני. כלומר, כ-500 איש מן המיועדים לגיוס למעשה לא יגיעו לצבא אלא לגופים כמו מד"א, זק"א וכדומה. כך שבפועל מספר החיילים שייקראו להיכנס תחת אלונקת המשרתים בשירות הסדיר יהיה קטן יותר. וכמובן שאלה לא יחליפו שום חייל סדיר או איש מילואים.

- **לאו דווקא חרדים:** הגדרת "מיהו חרדי" נותרת רחבה. מי שלמדו במוסד תיכוני חרדי שנתיים בלבד (לדוגמה, עד תחילת כיתה י') ובשעת גיוסם כבר לא זיהו עצמו כחרדים, עדיין נספרים ביעדי הגיוס. בשנים 2018–2022 מדובר היה בכ-70% מן הנספרים כחרדים.

משמעות הדברים היא שאפילו אם החרדים יעמדו ביעדי הגיוס (המופחתים), היקף הבחורים שעודם חרדים בעת גיוסם ואשר יתגייסו לצבא עשוי לעמוד בשנה הראשונה על כ-1,000 בחורים ופחות מכך; וגם אלה לא יגיעו בהכרח ליחידות קרביות ולא יספקו הקלה משמעותית לחיילי הסדיר והמילואים, אשר שירותם יוארך.

האם הצבא צריך כל כך הרבה חיילים?

הצעת החוק אינה נותנת מענה לא רק לעקרון השוויון אלא גם לצורכי הצבא, שהם תכליתו של חוק שירות ביטחון. בישיבות ועדת החוץ והביטחון של הכנסת הצביעו נציגי הצבא על צורך מיידי ב-12,000 חיילים חדשים למערך הלוחם. מטבע הדברים, היקף הגיוס הכללי צריך להיות גדול בהרבה כדי לספק את אלה. אובדנם הכואב של 921 חיילים בתקופת המלחמה, פציעתם של מעל 6,000 חיילים בגוף ועוד אלפי פצועים בנפש מחייבים את הצבא למלא את שורותיו. גם משימותיו של הצבא גברו מאוד. גם אם תסתיים המלחמה בהמשך להסכם הפסקת האש, גרף המילואים של שנת 2026 אינו מבשר הקלה למשפחות המילואים, והצבא גם מבקש להאריך את השירות הסדיר מ-32 ל-36 חודשים באופן קבוע. החלפתם של חיילי מילואים בחיילים חרדים סדירים, אם תתרחש, תפחית מאוד את העומס המוטל על אנשי ונשות המילואים, משפחותיהם, מקומות עבודתם ועל המשק כולו. על פי מחקר של המכון הישראלי לדמוקרטיה, אם החרדים ישתלבו בצבא בהיקפים דומים לאלה של האוכלוסיות המשרתות, כבר בשנת 2045 לא יידרש הצבא לימי מילואים מבצעיים, למעט שמירה

על כשירות; ושיעור החיסכון למשק יעמוד בשנת 2050 על 8–10 מיליארדי ש"ח בשנה.¹ ככל שחיילים רבים יותר יצטרפו לשורות הצבא הסדיר, כך ניתן יהיה לקצר את משכו, במקום להאריכו, ובכך לאפשר למשוחרי צה"ל להתחיל את חייהם ולהצטרף לשוק העבודה מוקדם יותר.

מי זכאי לפטור על פי הצעת החוק?

גיל הפטור משירות צבאי נקבע בהצעת החוק על גיל 26, בדומה למצב המשפטי שהיה נהוג ערב פקיעת פרק הפטור בחוק, ובניגוד להצעה המקורית מ-2022 שביקשה להורידו לגיל צעיר יותר. בגיל פטור מבוגר כל כך טמון נזק חמור לכלכלת ישראל. גיל הפטור הגבוה מביא ל"כליאתם" של התלמידים בישיבות למשך שנים רבות. עזיבת הישיבה לאחר גיל 26, כאשר צעירים אלו מטופלים בילדים ונדרשים לפרנסה מיידית, מקשה עליהם להשתלב בשוק התעסוקה האיכותי, ובוודאי בהכשרות מקצועיות ארוכות, והם נדונים למשרות המניבות שכר נמוך. הצעת החוק גם אוסרת על הכשרה תעסוקתית בתקופת דחיית השירות ובכך למעשה מוסיפה חטא על פשע.

אומנם עולה החשש כי גיל פטור נמוך יביא צעירים לעזוב את הישיבה לטובת שוק העבודה, וצה"ל יפסיד חיילים חרדים פוטנציאליים; ואף על פי כן, נכון להוריד את גיל הפטור לגיל צעיר יותר. נתונים מראים כי מרבית החרדים המתגייסים עושים זאת בגיל צעיר, לפני גיל 21–22, או למסגרות שלב ב' המיועדות למבוגרים לאחר גיל הפטור המוכוונים ישירות למילואים. כך, 70% מהצעירים החרדים שהשיבו לסקר במכון הישראלי לדמוקרטיה אמרו כי החלטתם לשרת לא הייתה משתנה אם גיל הפטור היה יורד.²

אומנם הורדת גיל הפטור מאתגרת את הצדק והשוויון בכך שמתאפשר לצעירים חרדים שאינם מתגייסים לצאת לעבוד, אולם בכך יש לטפל באמצעות סנקציות משמעותיות ולא באמצעות מניעת שילובם בשוק התעסוקה ותרומה עתידית שלהם לצמיחה.

האם יש בהצעת החוק סנקציות חזקות שיביאו לגיוס אמיתי?

במקרה של אי-עמידה ברף המינימלי של יעדי הגיוס, הצעירים החרדים חייבי הגיוס יהיו כפופים לכאורה לסנקציות ולשלילת הטבות. ואולם הסנקציות המוצעות הן חלשות יחסית לסנקציות שהוצעו בעבר על ידי ח"כ אדלשטיין (ואף לדרישת דעת הקהל הישראלית), יש מהן דרכי מילוט, ולא נראה שיש בהן כדי לעורר מוטיבציה לגיוס.

יתר על כן, במקום שעמידה ביעדים תהיה תנאי להסרתן של הסנקציות הקיימות כיום, ואשר השיגו התקדמות מסוימת בגיוס חרדים, הצעת החוק מבטלת אותן באופן מיידי מתוך התעלמות מן המצב הקיים של הפרת החוק המתמשכת ואי-הגיוס הלא-שוויוני שמתקיים כבר עשרות שנים. כך, תקציב הישיבות וההנחות במעונות היום ובביטוח הלאומי, אשר נשללו מחיבי הגיוס בעקבות פקיעת תוקף פרק הפטור בחוק הגיוס ביוני 2023, יוחזרו מיידית בלי הדרישה לעמידה ביעדים. גם איסור היציאה מן הארץ לבני 23–28 חייבי הגיוס יתפוגג כלא היה. כמו כן, הפעולות שכבר התקיימו נגד משתמטים ועריקים על פי חוק השיפוט הצבאי, תשט"ו-1955, בכלל זה צווי המעצר

¹ גבריאל גורדון ושלומית רביצקי טור-פז, [היקף ועלות המילואים במקרה של השתלבות חרדים בשירות הסדיר והמילואים](#), המכון הישראלי לדמוקרטיה 2024.

² גלעד מלאך, [מה צעירים חרדים חושבים על הורדת גיל הפטור](#), המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2021.

המכון הישראלי
לדמוקרטיה

www.idi.org.il

ומגבלות היציאה מן הארץ, הליכים פתוחים ופסקי דין חלוטים, כולם יופסקו על פי הצעת החוק ותינתן "מחילה" ומחיקה של הסטטוס הפלילי.

איזה סנקציות כלולות בהצעת החוק?

כפי שנראה להלן הצעת החוק קובעת סנקציות מוסדיות על תקציב הישיבות, שיחולו בשנה השנייה לאי-העמידה ביעדים, וסנקציות אישיות, שיחולו על פי הצעת החוק על תלמידי ישיבות שלא התגייסו בהצטבר שני תנאים –

1. תלמיד ישיבה שקיבל צו גיוס ולא התייצב ואינו מחזיק בפטור

2. אין עמידה קולקטיבית ביעדים באותו זמן.

הצעת החוק אינה מתייחסת לשאלה איך מחליט שר הביטחון (והצבא) למי לשלוח צוויים, מה הקריטריונים לכך, וכיצד לא יופלו חלק מן הצעירים החרדים ביחס לאחרים. למעשה, יש כאן דרך מילוט מן הסנקציות האישיות, אם יבחר שר הביטחון שלא להוציא צווי גיוס כלל. במחיקה פוליטית שכזו יתפוגגו הסנקציות האישיות כלא היו, ואי-עמידה ביעדים תהיה חשופה אך ורק לסנקציה המוסדית על תקציב הישיבות.

להלן מפורטות הסנקציות שיחולו במקרה שכן תהיה קבוצה שתחזיק בצווי גיוס ולא תתגייס:

• סנקציות מיידידות: עם כניסת החוק לתוקף נשללות באופן מיידי בכפוף לוועדת חריגים –

○ האפשרות לצאת מן הארץ לפני גיל 23

○ האפשרות לקבל רישיון נהיגה חדש לפני גיל 23 (לא יישלל רישיון ממי שכבר מחזיק בו)

○ הזכאות להטבת "ייצוג הולם" בקבלה למשרה בשירות המדינה

המשותף לסנקציות הללו הוא שהן נופלות כפרי בשל לידיהם של ראשי הישיבות ומאפשרות להם להוסיף ולשלוט בתלמידיהם ולהשאירם בישיבות. גם כיום, ללא קשר לגיוס, ראשי הישיבות אוסרים על התלמידים הצעירים שאינם נשואים להוציא רישיון נהיגה, והסדר "תורתו אומנותו", אם יוחזר, מונע מהם לעזוב את הישיבה ללימודים או לעבודה בגיל צעיר. סנקציות אלה אינן צפויות ליצור מוטיבציה לגיוס. קביעת גיל חלות הסנקציה על גיל 23 בלבד, גם היא בעייתית. ראש אכ"א האלוף דדו בר כליפא אמר בדיון על חוק הפטור מגיוס בוועדת החוץ והביטחון של הכנסת כי יש צורך בסנקציות שפוגשות את הפרט, על מנת לכוון את התנהגותו ואת תכנון חייו. נדרש זמן כדי להשפיע על אדם לשנות את התנהגותו, ומי שצריך להמתין רק זמן מועט עד גיל 23 כדי להימנע מן הסנקציות, עלול לבחור בהמתנה ולא בשינוי.

עוד סנקציה מיידידת שמובאת בחוק –

○ שלילת זכאות לנקודות זיכוי במס הכנסה

ואולם סנקציה זו אינה רלוונטית כיוון שתלמיד הישיבה הממוצע, גם אם הוא עובד, אינו מגיע ממילא לסף המס.

המכון הישראלי
לדמוקרטיה

www.idi.org.il

• **סנקציות לאחר שנה: לאחר שנה של אי-עמידה ביעדים המופחתים –**

סנקציה מוסדית (חלה על כלל הישיבות גם בהיעדר צווי גיוס)

- שלילת תקציב הישיבה בשנה העוקבת להפרה, בגין כל התלמידים בגיל הגיוס, גם מי שמחזיקים בדחיית שירות כדן. השלילה תיעשה באופן מדורג, לפי מידת ההפרה, ותחל רק לאחר הפרה של 25% ויותר בשנה הראשונה, של 20% ויותר בשנים השנייה והשלישית, ושל 10% ויותר בשנה החמישית והלאה.

סנקציות אישיות (חלות רק על מי שמחזיק בצו גיוס ולא התייצב)

- מניעת השתתפות בתוכניות דיור מוזל
- שלילת הנחות במעונות היום
- שלילת הנחות בביטוח הלאומי
- שלילת הנחת צעירים בתחבורה הציבורית (לא נמנעות הנחות פריפריה בהנחה הציבורית, רק "הנחת הצעירים" הייחודית לחרדים של 33% לבני 18–26)

• **סנקציות לאחר שנתיים רצופות: לאחר שנתיים של אי-עמידה ביעדים המופחתים נוספת –**

- שלילת סיוע כספי לרכישת דירה ציבורית

• **סנקציות לאחר שלוש שנים רצופות: לאחר שלוש שנים של הפרת היעדים המופחתים, ההסדר כולו נתון לבחינה לאור יעדי הגיוס, וכן נוספת סנקציה –**

- ביטול הפטור ממס רכישה לדירה

• **סנקציות לאחר ארבע שנים רצופות: לא נקבעו סנקציות אלא בחינה מחדש וסמכות לשר הביטחון לקבוע כללים ותמריצים.**

יצוין כי מבנה החוק כולו, המטיל סנקציות אישיות ולא רק מוסדיות בלי שהוטלה חובת גיוס אישית, מעורר קושי משפטי וסותר את כללי המינהל החוקי התקין. על פי הצעת החוק, העמידה ביעדי הגיוס היא באחריותו של שר הביטחון, המעניק דחיות שירות ופטורים, ואף היעדים נקבעים ביחס לכלל הציבור כ"קהילה" ולא ביחס לכל אחד מן הפרטים. גם הגדרת גבולותיה של הקהילה אינם ברורים. עם זאת, הפרטים נושאים בתוצאות. נראה שלכל הפחות יש להכניס לחוק קריטריונים שעל פיהם יקבע שר הביטחון שהוסמך לכך למי תינתן דחיית שירות ופטור ומי יידרש להתגייס. סמכות זו נראית רחבה מכדי לתיתה בידי אדם אחד בלא קריטריונים.

מה חושב הציבור על סנקציות על חייבי גיוס?

סקר המכון הישראלי לדמוקרטיה מיולי 2025 מראה כי ישנה הסכמה רחבה ביותר על הצדק שבהטלת סנקציות על חייבי גיוס.³ 85% מן הנסקרים היהודים הלא-חרדים (ו-3.5% מן החרדים) תומכים בהפעלת סנקציות ובשלילת הטבות מחרדים שאינם מתגייסים, בכללם 73% ממצביעי הליכוד ו-77% ממצביעי הציונות הדתית. אחד מכל 7 יהודים לא-חרדים גם סבורים שעל הסנקציות כולן להיות מיידיות, כך שיוסרו רק

³ שלומית רביצקי טור-פז, **סקר סנקציות על חייבי גיוס – מדגם יהודים לא חרדים, מדגם חרדים**, המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2025.

במקרה של עמידה ביעדים, ועוד 16% סבורים שעליהן לחול לאחר שנה. תמיכה גבוהה חלה בהטלתן של כל סוגי הסנקציות על חייבי גיוס. תמיכה בשיעור של 83%–86% מתקיימת ביחס לסנקציות כלכליות כגון ביטול הנחות בארנונה, בתחבורה הציבורית ובדיוור, וכן שלילת תקציב ישיבות מחייבי גיוס ומניעת מלגות ועבודה בשירות המדינה. תמיכה בשיעור של 71%–75% חלה על סנקציות כלכליות כגון הטלת קנס כספי כבד, ביטול הנחה במעונות יום וביטול כולל של תקציבי הישיבות, כמו גם על מניעת יציאה מן הארץ. גם סנקציה קשה (שהמכון הישראלי לדמוקרטיה מתנגד לה) כשלילת זכות הצבעה לבחירות ארציות ומקומיות מקבלת רוב של 62% (וכך גם שלילת רישיון נהיגה – 65%). אפילו בקרב מצביעי מפלגות הליכוד והציונות הדתית ישנו רוב לכל סוגי הסנקציות, גם שלילת זכות ההצבעה (52%, 51%, בהתאמה), ובוודאי שכך כשמדובר בשלילת הנחות בארנונה, בתחב"צ, תקציב הישיבות, דיוור, שלילת מלגות באקדמיה ובהכשרות ומניעת עבודה בשירות המדינה (הליכוד: 69%–75%; הציונות הדתית: 77%–85%).

מה מביטח הצבא לחרדים בהצעת החוק?

לחרדים מובטחת הקמה של מסלולים ייעודיים, מיון ושיבוץ ייעודיים ומכניות קדם-צבאיות. כן מובטחת שמירה על אורחות חייהם, הבטחה שאינה ניתנת לשום מגזר מן המגזרים האחרים בצבא. ראוי היה להעמיד מחויבות זו ביחס למגזרים כולם וכן לאזן אותה עם ערכים כמו ממלכתיות, חירות, שוויון וצבא העם. ההצעה כוללת אמירה על המחויבות לשילוב נשים בצבא, אולם אינה כוללת את ההתחייבות שנכללה במתווה אדלשטיין לאי-צמצום מסגרות הפתוחות לנשים בצבא, להגדלת ייצוגן בכל דרגות הפיקוד ולמעקב ודיווח פרלמנטרי אחר עניינים אלה.

בנוסף, מוקמת ועדה מייעצת אשר תבחן את עמידת הצבא בהתחייבויותיו לקידום מסלולים מותאמים ולשמירה על תנאי השירות המיוחדים לחרדים. ועדה זו תורכב מרוב בעל אוריינטציה דתית-חרדית (אלוף בדימוס במינוי רמטכ"ל כיו"ר, סא"ל בוגר ישיבה בדימוס, רב צבאי בדימוס, דיין בית הדין הרבני בדימוס ואל"מ בדימוס מאגף התכנון ובניין הכוח).

סמכויותיה של הוועדה כוללות את האפשרות לקבוע, באישור ועדת החוץ והבטחון של הכנסת, כי בשנת גיוס מסוימת, בשל אי-עמידה של הצבא במחויבותו, יש להוריד את רף היעדים המינימלי לגיוס באותה שנה. לא נקבעה מגבלה על הפחתה זו ולמעשה ניתן לבטל לאפס את יעדי הגיוס באופן כולל. הוראה זו היא למעשה משום **פתח מילוט** מעמידה ביעדים. רף היעדים הנמוך ממילא, שאף בו אין צורך לעמוד במלואו, ושניתן לקיימו גם בעזרת מסלולים שאינם צבאיים ואינם קרביים, מאוים כאן על ידי אמצעי נוסף. נראה כי תכלית החוק נפגעת על ידי סמכות זו, וכי אין לקשור את חובת הצבא למלא את מחויבותו עם האפשרות לביטול היעדים.

מה ראוי היה שיופיע בהצעת החוק?

- חוק גיוס שוויוני המחייב את כלל בני הציבור החרדי להתגייס לשירות צבאי, למעט מספר מצומצם של עילויים שיקבלו פטור, ועם אפשרות לדחיית שירות מוגבלת עד גיל 20.
- סנקציות מיידיות ומשמעותיות, כלכליות ומינהליות, שפוגשות את הפרט במגוון ערוצי חיים ולמשך שנים. סנקציות אלו יבטיחו גיוס בפועל והקלה מיידית על ציבור המשרתים.
- הבטחה לשמירה על אורחות חייהם וייחודם התרבותי של כל המגזרים והמגדרים בישראל, בכפוף לצורכי צה"ל ולאזונום ביניהם.